IPOSTAZE ALE IDENTITĂŢII CULTURALE ÎN MODELELE LUI HUNTINGTON ŞI FUKUYAMA

Artiom ACULOV

CZU: 14(73):316.72 artiomaculov44@gmail.com

In the context of the current historical events, we recall the prophetic visions of anthropologists, physicists, and writers of the twentieth century with a generous dose of irony. Because against the backdrop of the deepest peace that Europe has experienced for nearly 80 years, we witness the flourishing of populist, fundamentalist, and nationalist rhetoric, and the escalation of tensions between opposing cultures and civilizations, resulting in large-scale military conflicts and terrorist acts that are increasingly difficult to prevent. However, the theories of S. Huntington and F. Fukuyama can clarify the current situation by proposing two different ways events may develop. Therefore, we analyze the aspects of individual and collective identity, as well as the principles that determine the formation of cultural identity in these two theories. Our starting principle will be that civilization is determined by culture, and culture is influenced by religion, which shapes identities in the present.

În încercarea de a înțelege cum urmează să fie derulate evenimentele actuale, suntem obligați să recunoaștem că Occidentul, prin influența pe care o exercită și o va exercita în continuare asupra civilizațiilor non-occidentale, va influența într-un mod decisiv ordinea lucrurilor la nivel global. Iar impactul acestei influențe poate fi considerabil, dacă nu totalmente definitoriu, pentru viitorul omenirii.

Există două perspective principale asupra influenței occidentale. Prima, împărtășită de Francis Fukuyama, sugerează că valorile și directivele occidentale vor determina viitorul omenirii într-un mod absolut. Principiile liberale și capitaliste ale Occidentului vor deveni universale, captând pe rând civilizațiile Ortodoxă, Sinică, Hindusă, Musulmană și Africană. Conform acestei viziuni, viitorul va fi „închis într-un vacuum anistoric”, complet și definitiv, datorită universalității practice ale acestor principii.

A doua perspectivă, al lui S. Huntington, care reflectă într-o mare măsură anumite principii Hegeliane, sugerează că influențele occidentale vor fi doar parțiale, dar vor avea un impact semnificativ. Aceste influențe vor schimba lumea la fel cum Grecia Antică și Imperiul Roman au făcut-o, dar în același timp vor fi schimbate de civilizațiile cu care interacționează.

Și conform acestei viziuni, istoria se derulează printr-un proces continuu al conflictelor, în care atât sistemele de gândire, cât și sistemele politice se ciocnesc și se prăbușesc datorită contradicțiilor lor interne.

Astfel, într-un context marcat de conflictele menite să păstreze sau să bulverseze echilibrul consacrat, remarcăm drept principale elemente de coeziune a civilizațiilor

şi de intoleranţă intercivilizaţională, religiile ce le sunt specifice. Iar acestea conţin în comun elemente de la care toate pornesc, acestea fiind: esenţa religioasă, convingerea religioasă şi actul religios. Dar necătând conţinutului comun a necesităţii de transcendenţă propriu reprezentanţilor tuturor civilizaţiilor, formele diverse ce le iau acestea duc la neînţelegeri, conflicte şi litigii. Acestea din urmă decurgând după modelul conflictelor identitare.

Identitatea noastră superficială este reflectată de trăsăturile exterioare ale grupurilor şi structurilor din care facem noi parte. În schimb, identitatea reală reflectă aspectele interioare ale individului, precum voinţa şi opiniile intime, cunoscute doar de sine şi de cei apropiaţi. Iar fragmentarea socială face ca această identitate interioară să devină din ce în ce mai inaccesibilă majorităţii, fapt ce duce la amplificarea conflictelor.

Conform lui Fukuyama, distincţia între eul interior şi cel exterior a apărut datorită schimbărilor economice şi sociale profunde din societate. Modernizarea a subminat eul interior, forţând indivizii să se alăture unor grupuri alienate care nu le pot împărtăşi experienţele. Astfel, indivizii sunt obligaţi să îşi asume identităţi multiple în public, într-o lume transformată de capitalism, dar rămasă conflictuală şi dominată de goana după putere.

Identitatea reprezintă atât o existenţă pentru sine, cât şi pentru ceilalţi, reflectând manifestări interioare şi exterioare. În societatea contemporană, lupta pentru recunoaştere între diverse grupuri sociale este esenţială pentru afirmarea identităţii. Acest conflict este motivat de *thymos*, dorinţa de recunoaştere, care stă la baza politicii identitare. Demnitatea şi identitatea sunt interconectate; recunoaşterea demnităţii duce la recunoaşterea identităţii. Astfel, conflictele identitare între grupuri majoritare şi minoritare, cum ar fi cetăţenii nativi versus imigranţi sau familiile tradiţionale versus cuplurile homosexuale, sunt inevitabile şi necesare pentru menţinerea identităţii autonome. Aceste conflicte permit grupurilor să îşi afirme şi să îşi protejeze identitatea într-o societate diversificată şi fragmentată.

Dar totodată cu developarea conflictelor identitare, după exemplele de mai sus, intră în discuţie şi procesul de impunere a propriilor interese şi valori. Căci după epuizarea conflictelor ideologice globale, a apărut problema conflictelor culturale de sorginte identitară, care a influenţat atât narativele centrelor, cât şi liniile de falie.

În primul rând, acestea sunt cauzate de disensiunile interioare din interiorul statelor sfâşiate, care nu reuşesc să se autodetermine cultural şi generează conflicte de-a lungul liniilor de falie. Acestea apar între state vecine din civilizaţii diferite, între grupuri din cadrul unui stat şi între grupurile etnice sau naţionale care încearcă să creeze noi state.

În al doilea rând, conflictele date sunt cauzate de apariţia unor noi state de nucleu puternice, ce contribuie la aceste conflicte. Aceste state doresc să-şi afirme propria ordine şi propriile tradiţii la nivel global, ceea ce duce la conflicte între marile state ale diferitelor civilizaţii.

Astfel, odată ce am identificat vectorii posibili ai conflictelor de falie, este esenţial să clarificăm că un adevărat război al liniilor de falie poate fi demarat doar

prin acțiunea mecanismelor identitare. Iar anvergura unui astfel de conflict se poate extinde în sferele economică, socială și politică. Și acest lucru se datorează profunzimii implicării diferențelor culturale, în special a dimensiunii religioase. Căci, de când religia este principala caracteristică definitorie a civilizațiilor, războaiele liniilor de falie au loc aproape întotdeauna între popoare de religii diferite.

Iar acest fapt se datorează imposibilității de a determina criteriile obiective de evaluare a religiilor moderne și a consacrării unor elite culturale mondiale. Deoarece fiecare cultură este unică și egală din perspectiva axiologică, praxiologică și morală față de oricare alta, indiferent de gradul de dezvoltare a civilizației cărei aparține. Însă acest ultim moment este definitoriu, deoarece în timp ce culturile nu prezintă etape de dezvoltare, creșterea civilizațiilor poate fi înregistrată prin intermediu scării cumulativismului științifico-tehnologic.

Deci, în contextul comunicării dintre etnii, state, culturi și civilizații, se poate observa că nivelul de dezvoltare al științei, industriei grele, rețelelor de comunicații și platformelor media este direct proporțional cu dimensiunea militară a unui stat. Iar datorită interconectării globale, tehnologiile militare se răspândesc fie pentru apărarea partenerilor, fie pentru invadarea inamicilor. Astfel, dezvoltarea tehnologiilor, printre care și militare, creează centre globale de influență tot mai puternice. În plus, universalitatea științei oferă o bază pentru unificarea globală a omenirii, în mare parte din cauza răspândirii războiului și conflictului în cadrul sistemului internațional.

Însă, dacă extindem aceste observații, putem concluziona că dezvoltarea științifico-tehnologică, care permite apărarea identității, intereselor și demnității naționale și civilizaționale prin mijloace militare, implică și aspecte socio-politice esențiale. Aceasta ar necesita instituții științifice puternice și competitive, care, indirect, apără securitatea statului. Posibilitatea războiului și agresiunii din partea civilizațiilor vecine va obliga structurile sociale și politice să se restructureze pentru a utiliza rațional resursele și a dezvolta tehnologii utile. Astfel, toate statele, indiferent de religie, cultură și tradiții, trebuie să-și ridice nivelul învățământului și educației pentru a forma o elită capabilă să gestioneze tehnologia. Ele trebuie să mențină legătura cu dezvoltările tehnologice internaționale și să permită dreptul de vot al claselor mai sărace pentru a asigura mobilizarea generală a populației. Iar aceste observații sunt esențiale pentru ca entitățile politice de diverse anverguri să nu-și piardă autonomia în fața unor adversari mai avansați.Deci principiile de securitate națională necesită tehnologii avansate și un nivel economic competitiv. Iar drepturile politice extinse, birocratizarea, industrializarea și cooperarea științifică și economică sunt esențiale. Totuși, în universul divers al civilizațiilor, diferențele culturale adânci mențin segregarea și dezbinarea.Astfel observăm cum lumea contemporană urmează tendințe duale de autoconservare, prin izolare față de cei diferiți și cooperare cu semenii.

Referințe:

1. Basarab Nicolescu, Transdisciplinaritatea. Manifest, București: Junimea 2007
2. Edmund Husserl, Criza umanității europene și filosofia, București: Paideia 2019

3. Erik H. Erikson, Identity and the Life Cycle, N. York: W. W. Norton & Company1994
4. Francis Fukuyama, Identitate, București: Humanitas 2023
5. Francis Fukuyama, Sfârșitul istoriei și ultimul om, București: Paideia 2021
6. Julien Benda, Trădarea Cărturarilor, București: Humanitas 2019
7. Lucian Boia, Occidentul o interpretare istorică, București: Humanitas 2016
8. Mircea Eliade, Tratat de Istorie a Religiilor, București: Humanitas 2017
9. Nae Ionescu, Prelegeri de Filosofie a Religiei, Cluj: Apostrof 1993
10. Samuel P. Huntington, Ciocnirea civilizațiilor, București: Antet 2020

Recomandat
***Eugenia BOGATU,** dr., conf. univ.*